

Н.Д.Неустроев аатынан Уус Таатта орто оскуолата

Таатта улууһа

ПРОЕКТ

«Оҕо эргиччи сайдыытыгар – түөлбэ талааннаах дьоно»

Автор: Неустроева Любовь Семеновна

Алын сүһүөх кылаас учуутала

Актуальноһа. Аныгы сайдыылаах олоххо үүнэр көлүөнэ, ыччат, кистэл буолбатах, атын дойдулар биллиилээх дьонун ордук билэр буоллулар. Төрөөбүт түөлбэлэригэр олорон ааспыт, билигин сатабыллаахтык үлэлии-хамныы сылдьар киэн туттар дьоммутун ирэн-хорон үөрэппэт буоллулар. Төрөөбүт дойду киһи олбуорун иһиттэн, түөлбэтиттэн саҕаланарын, ордук оскуола үөрэнээччилэригэр билиһиннэрэр, үөрэтэр наадата сайдан иһэр тэтимнэ тэннэ баран иһиэхтээх.

Кыраайы үөрэтиигэ түөлбэ историятын, дьонун-сэргэтин олоҕун оскуола оҕолоругар тиэрдиигэ «Оҕо эргиччи сайдыытыгар - түөлбэ талааннаах дьоно» проект биһиги кылааска олугунан буолуохтаах.

Биһиги Алдан нэһилиэкпитигэр дьон-сэргэ махтанар, умнубат биир дойдулаахтарбыт олорубуттара, билигин да олороллор. Аныгы сайдыылаах олоххо үүнэр көлүөнэ, ыччат, атын дойдулар биллиилээх дьоннорун ордук билэр буоллулар. Төрөөбүт түөлбэлэригэр олоорор, олорон ааспыт киэн туттар дьоммутун ирэн-хорон үөрэппэт буоллулар. Төрөөбүт дойду киһи олбуорун иһиттэн, түөлбэтиттэн саҕаланарын, ордук оскуола үөрэнээччилэригэр билиһиннэрэр, үөрэтэр наадата сайдан иһэр тэтимнэ тэннэ баран иһиэхтээх.

Кыраайы үөрэтиигэ түөлбэ историятын, дьонун-сэргэтин олоҕун оҕолорго тиэрдиигэ «Оҕо эргиччи сайдыытыгар - түөлбэ талааннаах дьоно» проект биһиги кылааска иитэр үлэҕэ олугунан буолар.

Сабаҕалааһын. Өскөтүн, оҕону төрөөбүт дойдутун талааннаах дьонун кытта алтыһыннаран үлэлтэтэххэ, оҕо төрдүн-ууһун билэр, үлэни сыаналыыр, инники олоҕор бэйэтин дьоһурун сайыннаран, сатабылларын туһанар буола улаатыа.

Проект сыала. Төрөөбүт түөлбэ талааннаах дьонун кытта алтыһыннарыы нөнүө оҕону иитии, сайыннарыы

Оҕо төрөөбүт түөлбэтин талааннаах дьонун туһунан билиитэ-көрүүтэ кэнииригэр **соруктар:**

- Историяны үөрэтии, литературалары талыы;
- Оҕону түөлбэ талааннаах дьонун кытта алтыһыннарыы;
- Оҕо бэйэтин дьоһурун сайыннарыы.

«Оҕо эргиччи сайдыытыгар - түөлбэ талааннаах дьоно» проект ытыллалар көрүннэрэ:

- көрсүһүү;
- мастер-класс;
- быыстапка;
- кылаас чааһа.

Бий аайы көрүннэринэн тэрээһиннэргэ оҕо толоруохтааҕа:

- историяны билэ үөрэниэхтээх;
- төрдүн-ууһун үөрэтиэхтээх;
- инники олоҕор бэйэтин дьоһурун сайыннарыахтаах, билиитин кэнэтиэхтээх;
- биир дойдулаахтарын киэн тутта үөрэниэхтээх;
- инники идэтин талыыга толкуйдуу, тала сатыахтаах;
- айылҕаттан бэриллибит дьоһурун сайыннарыахтаах.

Проект ис хоһооно

Төрөөбүт төрүт түөлбэм суруйааччылар, журналистара.

Саха саарына, норуоппут уус-уран литературатын төрүттэспит, бастакы комедиограф Николай Денисович Неустроев биһиги түөлбэбитигэр төрөөбүтэ, улааппыта. Суруйан хаалларбыт айымньылар билигин да суолталарын сүтэрбэттэр. Хоһооннорун, кэпсээннэрин, комедияларын норуот таптаан ааһар, театрдарга драмалара, комедиялара туруоруллаллар. Николай Денисович аатын оскуолабыт дьонунук сүгэр, «Неустроевской аҕыыларга» үөрэнээччилэр Саха сиригэр оскуолаларыттан кытталлар.

Саха бастакы дьахтар суруйааччыта, ССРС суруйааччыларын союһугар магнайгынан кирибит, оҕолорго анаар кэпсээннэри суруйууну саҕалаабыт, общественной деятель Анна Денисовна Неустроева Уус-Тааттаҕа төрөөбүтэ, оҕо сааһа ааспыта. Анна Денисовна омур суруйааччылар оҕолого анаабыт кэпсээннэрин сахалыы тылбаастаан, саха оҕолоро атын омур кинигэлэрин ааһар кыахтаммытара. Дьиннээх саха олоһуттан суруллубут «Тиргэһиттэр», «Куттамсах куһаҕан», «Оҕолор», «Саһыл, эһэ уонна оҕо», «Албын» у.д.а. кэпсээнэрэ оҕо аймах урут да, билигин да сөбүлээн ааһар айымньылар.

1954 -1959 үөрэх сылларыгар саха биллэр прозаик суруйааччыта Афанасий Игнатьевич Федоров, биһиги оскуолабытыгар үлэлээбит. Айар куттаах суруйааччы үөрэнээччилэргэ литературнай куруһуогу салайбыт. Афанасий Федоров такайбыт ыччаттарыттан Саха сиригэр биллэр суруйааччылар үүнэн тахсыбыттар. Ол курдук Василий Архипович Тарабукин, Николай Егорович Винокуров – Урсун, Егор Алексеевич Жирков, Федор Федорович Постников – Арчы, Г. Бочуров, М. Юнчанов бу куруһуоктан куорсун анньынан тахсыбыттар.

Саха дьонугар киэнник биллибит «Сардаана», «Мин мантан сэриигэ барбытым» ырыалар матыыштарын суруйбут Денис Денисович Данилов Уус-Тааттаҕа төрөөбүт, улааппыт, үөрэммит тумус туттар киһибит. СР культуратын туйгуна, саха норуотун ырыаларын хомуйбут, сахаттан бастакы музыкальнай инструменнарга мастер-настройщик, элбэх ырыалар матыыштарын айбыт мелодист.

Саха былыргы музыкальнай инструменнардын үйэтитэр, онорор СР культуратын үтүөлээх үлэһитэ, СР культуратын туйгуна, Таатта улуһун бочуоттаах олохтооҕо Александр Иванович Чахов киэн туттар биир дойдулаахпыт.

Е.М. Ярославской аатынан бириэмийэ лауреата, ССРС журналистарын союһун чилиэнэ Андрей Лукич Данилов, Саха сиригэр биллэр биир дойдулаахпыт.

Төрөөбүт түөлбэм ырыаһыттар, тойуксуттара, олонхоһуттара

Саха олонхотун, тойугун, ырыатын толорооччуларынан биһиги нэһилиэккэ М.И. Иванов, Д.Д. Максимов, Х.М. Лукина, Л.Д. Габышева буолаллар.

СР культуратын туйгуна, мелодист Валерий Данилов ырыалара, салайар ырыа «Алдаана» ансамбыла республикаҕа биллэр. 2012 сыллаахха Таатта 100 сылыгар ыһаахха «Бастын мелодист» аатын ылбыта.

Төрөөбүт түөлбэм уустара

Биһиги нэһилиэкпит дьоно былыр былыргыттан көмүс илиилээх уустарынан биллэллэр.

Петр Иннокентьевич Деяев – уус, саха кырыымпатын онорооччу, оонньооччу.

Өйдөөх Миитэрэй – Дмитрий Петрович Винокуров мындыр өйдөөх тимир, мас ууһа, рационализатор. Урут саха дьоно бурдугу суорунаҕа илиинэн тардар буоллахтарына, Өйдөөх Миитэрэй оустары көлүйэн хаамтаран бурдук мэлийэр миэлинсэ айбыта, бар дьонун махталын, сөбүүтүн ылбыта, илии үлэтин солбуйбута. Мас хайытар пилораманы айан онорон эмиэ тыа сиригэр үлэһит дьонун үөрдүбүтэ. Колхуоска туттуллар тимир, мас тэриллэри үйэлээхтик онороро. Ааттыын Өйдөөх Миитэрэй билингэ дылы уос номоҕор сылдьар.

Иван Винокуров – норуокка биллэр аата Радист – Уйбаан, бастакынан радионы үлэлэспитин иһин ааттаабыттар, биллэр мас ууһа этэ.

Василий Елисеевич Винокуров – Капитан Вася биир киэн туттар киһибит. Россияҕа биллэр суднолар механиктара Василий Винокуров төрөөбүт түөлбэтин аатын ааттатар.

Тимир, көмүс уустара Андрей Данилов – Көмүс Уус, Гаврил Колодезников – Хабычча Уус ааттара билигин да ааттанар.

Билигин эдэр уус Сергей Тарабукин республикаға биллэр быһах онорооччу. Сылын аайы ытытлар быһах охсоочулар күрэхтэригэр Сергей – Уус онорбут үлэлэрэ бириистээх миэстэлэргэ тиксэллэр, араас номинациялары ылаллар. 2010 сыллаахха Санкт-Петербурга уустар күрэхтэригэр Сарыал Билюкинныын бириистээх миэстэбэ тиксэн Аан дойдуга биллибитэ.

Төрөөбүт түөлбэм биллиилээх спортсменнара

Нэһилиэкпитигэр биллэр спортсменнар ССРС спордун маастара Иван Аянитов, РФ, СР спордун маастардара Виктор Акимов, Андрей Постников, Павел Колодезников, Константин Ширяев, учуутал, тренер Геннадий Попов, Азия кик-боксинга призера Юрий Постников, чулуу спортсмен Андрей Неустроев, хайыһардыт Лука Данилов, Александр Николаев, улуус чемпионката Марфа Колодезникованан киэн туттабыт. Оҕолорго кинилэр ситиһилэриттэн киэн тутта үөрэнэргэ, холобур оносторго үөрэтэбит.

Төрөөбүт түөлбэлэрин ааттата сылдыар, киэн туттар биир дойдулаахтарын үөрэнээччилэр билиэхтээхтэр, холобур оносто үөрэниэхтээхтэр. «Миигин кытта биир түөлбэбэ төрөөбүт, улааппыт, мин оскуолабар үөрэммит, аймабым, биир дойдулаабым, элбэби ситиспит эбит», - диэн киэн тутта санаахтаахтар.